

אשכחיה, מצאו רבה בר אבוה לאליהו, דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים,

אמר ליה: מהו שיפדרו בבעל חוב שאין לו אפשרות לשלם? (255)

אמר ליה אליהו: גמר "מיכה מיכה" מערכין, גבי ערכין כתיב "ואם מך הוא מערכך" ודרשינן שעל הכהן להחיותו ולסדר לו את הכלים שהוא צריך להם, גבי בעל חוב נמי כתיב [ויקרא כה] "וכי ימוך אחיד", והוקש בעל חוב לערכין לענין זה שמסדרים לבעל חוב כבערכין (256).

עוד שאל רבה בר אבוה את אליהו, מנין קיד-ב לאדם העומד ערום שלא יתרום תרומה,

אמר לו אליהו: מדכתוב [דברים כג] "ולא יראה כך ערות דבר", משמע בשעה שאתה מדבר בו, לא יראה כך ערוות דבר, וכיוון שתרומה צריכה ברכה, אסור לתרום כשהוא ערום.

אמר ליה רבה בר אבוה לאליהו, וכי לאו

עצמו, עד שיהא ב"מכותו" מתחילתו ועד סופו — שאם העריך את עצמו בעודו עני, והעשיר, עליו לשלם דמי עשיר.

ומקשינן לרבי יוחנן דאמר מסדרין להקדש: ויחזירו בהקדש, קל וחומר מבעל חוב:

ומה בעל חוב, שבאים לגבות ממנו, אין מסדרין לו כלום, ואף על פי כן כל שלושים יום מחזירין לו את העבוט, הקדש, שמסדרין, אינו דין שמחזירין.

ומתריצין: בדין השבת העבוט אמר קרא [דברים כד] "ושכב בשלמתו, וברכך". יצא הקדש, שאין צריך ברכה, הילכך אין מחזירין את העבוט.

ומקשינן: וכי הקדש לא צריך ברכה? והכתיב [דברים ח] "ואכלת ושבעת, וברכת" וגומר:

אלא אימא הכי, בדין השבת העבוט אמר קרא "ולך תהיה צדקה", מי שצריך לעשות צדקה, עליו להשיב את העבוט, יצא הקדש, שאין צריך לעשות צדקה.

[עיי' שם ברש"י], וכתב המהר"ץ חיות דהכא פסק אליהו לרבה על פי דרשה מפסוק, ובזה לא גרע כוחו משאר חכמי הדור, ורק לומר דין מחודש מעצמו אינו יכול עיין שם.

256. הרי"ף והרמב"ם פסקו שמסדרים לבעל חוב, וכתב הר"ן דכיוון שאליהו פסק כן מי לנו גדול ממנו, אבל רבינו תם בתוספות פסק כרבן שמעון בן גמליאל שאין מסדרים. וכתב המהרש"א שאף לדעת הסוברים שאין מסדרים מכל מקום הלכה כרשב"ג לענין כל ישראל בני מלכים הם.

הניטל להבטחת תשלום החוב, אף בערכין יש לחלק כן שהאמור בערכין מסדרים היינו כשבאים לגבות מהמעריך, אבל כשבאים למשכן כדי להבטיח את החזר החוב אין מסדרים ואם לקחו אין מחזירים.

והר"ן תירץ ששייך לומר אין מחזירים באופן שעבר ומשכן מן הדברים סדרו לו.

וכן אם סידרו לו איצטלא בת מאה מנה אפשר למכנה ולתת תמורתה איצטלית זולה, ועל אותה איצטלית יקרה אמרינן שאין מחזירים.

255. בשבת [קח,א] איתא שאין אליהו יכול לפסוק באיסור והיתר משום דלאו בשמים היא

כהן הוא מר!⁽²⁵⁷⁾ ומאי טעמא קאי מר בבית הקברות ?

אמר ליה אליהו לרבה, וכי לא מתני מר סדר טהרות?

דתניא רבי שמעון בן יוחי אומר: קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין, שנאמר [יחזקאל לד] "ואתן צאני, צאן מרעיתי, אדם אתם". ודרשינן: רק אתם קרויין "אדם", ואין עובדי כוכבים קרויין אדם,

וכיוון שנאמר [במדבר יט יד] "אדם כי ימות באוהל, כל הבא אל האוהל וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים", שמעינן מינה שאין טומאת מת אלא במי שקרוי אדם, דהיינו ישראל ולא גוי, הלכך קבריהם של עובדי כוכבים אין מטמאין.

אמר ליה רבה בר אבוה לאליהו: אם בארבעה סדרים שהם נוגעים להלכה למעשה [והם מועד נשים נזיקין וקדשים] עדיין לא מצינא, איני זוכרם כראוי, האם בשאר הסדרים מהשיתא סדרי משנה שאינם נוהגים למעשה בחוץ לארץ [והם זרעים וטהרות], מצינא בהם !?

אמר ליה אליהו: ואמאי?

אמר ליה רבה בר אבוה לאליהו: דחיקא לי מילתא, איני מצוי בהם מחמת קושי הפרנסה.

דבריה, לקח אליהו את רבה בר אבוה עמו, ועייליה, העלהו לגן עדן,

אמר ליה אליהו, פשוט את גלימתך, וספי, לקוט ושקול לתוכה מהני טרפי, עלים הגדלים שם.

ספא, לקט רבה בר אבוה, ושקל לתוך גלימתו מאותם העלים,

כי הוה נפיק, בזמן שרצה לחזור, שמע קול דקאמר: מאן קא אכיל לעלמיה, מי הוא זה שאוכל את שכר עולם הבא שלו בעולם הזה כרבה בר אבוה,

מיד נפין, ניער את העלים מגלימתו, ושרדנהו, השליכם, כדי שלא ליהנות מהשכר הצפון לו לעולם הבא. ואפילו הכי, כאשר אתייה לגלימיה, מצא שסחט הגלימא ריחא מן העלים שהיו בה, זבניה לגלימתו בתריסר אלפי דינרי, ומאחר שלא רצה ליהנות מהעולם הבא שלו, פלגינהו — חילק את הכסף לחתנוותיה⁽²⁵⁸⁾.

257. התוספות ר"ד כתב שסוגייתנו חולקת על האמור בבראשית רבה [פרק ה] פעם אחת נחלקו רבותינו על אליהו אלו אומרים משל גד ואלו אומרים משל בנימין, בא ועמד לפניהם ואמר להם אני מבניה של רחל,

ובתוספות כתבו דכשם שתשובת אליהו על כך ששהה בבית הקברות אינה אליבא דהילכתא שהרי קיימא לן קברי עובדי כוכבים מטמאים, ולא אמר רבה שאינם מטמאים אלא כדי

לדחותו, כך כשאמר פעם אחת שהוא מבני רחל ופעם אחת הסכים לכך שהוא כהן, בהכרח שבאחד הפעמים נתכוין לדחותם בדברים. אבל הרמב"ן כתב ח"ו לומר כן, שאם כן הורה בתורה שלא כהלכה והיה נותן מכשול לפני עוור.

258. המהרש"ל כתב, אפשר שהיו לו בנים ורצה להרחיק מעצמו את הריווח לגמרי שלא

ואם עבר המלווה ומשכנו אינו חייב להחזיר לו, ועובר המלווה בכל השמות הללו: השב תשיב לו את העבוט כבא השמש [דברים כד ג], ואם איש עני הוא עובר בלא תשכב בעבוטו [שם יב], אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו. [שמות כב כה]

ותמהינן: מאי קאמר? הא אמרת שאם עבר ומשכנו אינו חייב להחזיר לו, ואם כן מדוע עובר המלווה בכל השמות הללו,

אמר רב ששת: לא תימא אם עבר ומשכנו אינו חייב להחזיר לו, אלא הכי קאמר, המלוה את חבירו אינו רשאי להכנס לביתו למשכנו,

ואם עבר ומשכנו חייב להחזיר לו את העבוט בזמן שהלווה זקוק לו (261),

תנו רבנן: נאמר [דברים כ"ד] "ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו", משמע הא במשכון של עשיר, שכיב, מותר למלווה להשתמש בו,

ותמהינן: מאי קאמר? הרי אם ישתמש המלווה במשכנו של הלווה העשיר, הוא עובר באיסור ריבית, שהוא מקבל תמורת ההלוואה גם את השימוש בטליתו, מלבד החזרת החוב על ידי הלווה (259),

אמר רב ששת הכי קאמר: ואם איש עני הוא לא תשכב ועבוטו אצלך, דמשמע הא עשיר, שכיב ועבוטו אצלך (260), אבל להשתמש בעבוטו אסור בין אם הלווה עני ובין אם הוא עשיר.

תנו רבנן: המלוה את חבירו שלא על המשכון והגיע זמן הפרעון, אינו רשאי למשכנו, אלא יתבענו בבית דין והם ישלחו את שלוחם למשכנו,

מלבד אלו שלקח המלווה במשכון, על המלווה להחזיר לו, וכתב הגר"א [סב] דכל שהוא זקוק לכליו נחשב עני. והוכיח כן ממה שהמשנה לא חילקה בין עני לעשיר אלא בין היו לו שני כלים לכלי אחד, ובהכרח שדין עני ועשיר האמור בלווה הכוונה הוא עד כמה הוא נזקק למשכון שביד המלווה.

261. מבואר בגמרא שאם עבר ומשכנו הוי משכון אלא שבזמן השתמשות הלווה יחזיר לו את העבוט, וכתבו התוספות [קיג ד"ה מחזיר] שמכאן מוכח כאביי האומר כל מה שאמרה תורה לא תעשה, אם עשה מהני. ותמה התומים [צז ב] על ראית התוספות, דלמא כוונת רב ששת באומרו עבר ומשכנו שעבר וחסף ממנו בחוץ שאסור רק מדרבנן למשכנו בחוץ אבל אם

יטלוהו בניו בירושה, ובמהר"ץ חיות כתב שלא רצה ליהנות מהממון מפני שאסור ליהנות ממעשי ניסים.

259. בקצות החושן [צז ח] הקשה מכאן על דעת הש"ך הנוקט שבעל חוב קונה את המשכון ומותר לו להשתמש בו, אלא דכיוון שעליו להחזיר את המשכון מדין ולך תהיה צדקה אסור לו למעשה להשתמש, ואילו כאן משמע שבמשכון של עשיר יהא אסור להשתמש משום ריבית, ולדברי הש"ך במקום שאין דין להחזיר כגון בעשיר יהא מותר להשתמש שהרי קנה את המשכון ואין בכך משום ריבית.

260. השולחן ערוך [צז כ] כתב אפילו עשיר שיש לו הרבה קרקעות אלא שאין לו מטלטלים

והא דקתני עובר בכל השמות הללו קאי אסיפא אם עבר ומשכנו ולא החזיר לו.

רבא אמר: לעולם גרסינן עבר ומשכנו אינו חייב להחזיר ללווה והכי קאמר: המלוה את חברו אינו רשאי למשכנו,

ואם עבר ומשכנו חייב להחזיר לו בזמן שיודק להשתמש בכליו,

במה דברים אמורים, שמשכנו המלווה שלא בשעת הלוואה, אלא רק כשהגיע זמן התשלומים לקח ממנו משכון. אבל אם משכנו כבר בשעת הלוואה, אינו חייב להחזיר לו את המשכון אפילו בשעה שהלווה זקוק לו⁽²⁶²⁾,

והא דקתני שהמלווה עובר בכל השמות הללו קאי ארישא דקתני עבר ומשכנו חייב להחזיר לו, ומיירי במשכון שלא בשעת הלוואה שאם לא החזיר את המשכון בזמן שהלווה היה זקוק לו עובר בכל השמות הללו.

תני רב שיזבי קמיה דרבא: הא דכתיב אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש

תשיבנו לו [שמות כב—כה] זו כסות לילה שעל המלווה להחזירה עד בא השמש היינו שיחזיר את הכסות לילה בבוקר ותשאר ביד הלווה עד בא השמש, והא דכתיב "חשב תשיב לו את העבוט כבוא השמש", זו כסות יום, שעל המלווה להחזירה ללווה בשקיעה עם בא השמש,

אמר ליה רבא לרב שיזבי, איזה צורך יש ללווה בכסות דיממא בליליא, ולמה לי להחזירו אם אין הלווה יכול להשתמש בו, וכן כסות דליליא ביממא למה לי,

אמר ליה רב שיזבי, איסמיה, אסיר ברייתא זו ממשנתי,

אמר ליה רבא: לא תסירנה, ותנא דברייתא דאמר כסות יום יחזירנה בלילה, לא דיבר על כסות הראויה ללבישה ביום, אלא על כסות הראויה לחבלה ביום, שהיא בעצם כסות לילה, שעל המלווה להחזירה לקראת הלילה. וכן כסות לילה, היינו כסות הראויה לחבלה בלילה, כי היא בעצם כסות של יום. הילכך יחזירנה לקראת היום⁽²⁶³⁾.

והכי קאמר: הא דכתיב "עד בא השמש

ימשכנו מביתו יתכן שלא מהני ועליו להחזיר ללווה מיד את המשכון [לא רק בזמן שהוא זקוק לן] כדעת רבא, וכתב שמדברי התוספות מוכח שהם סוברים כדעת הרמב"ם [מלווה ב ב] והטור [צז] דאסור לחטוף מחוץ לביתו מן התורה, וראה לעיל במשנה בהערות.

262. רש"י פירש דלשון חבלה משמע נטילה בעל כרחו ואילו כשממשכנו בשעת הלוואה הרי זה ברצון הלווה שאם אינו רוצה בכך יוכל שלא ללוות, ולא שייך בזה לשון חבלה.

אבל הרמב"ם כתב [מלווה א] שאין למשכן אלמנה אפילו בשעת הלוואה למרות שגם בה נאמר האיסור בלשון חבלה, והראב"ד השיגו דבשעת הלוואה אינו נקרא חובל.

ובבעל המאור כתב שאם נטל ממנו שלא בשעת הלוואה מרצון הלווה, על המלווה להשיבו שאף זה נחשב לחבלה, אבל הראב"ד בהשגות כתב שאם נתן לו מרצונו אינו חייב להחזיר, ועיין בדבריו בשיטה.

263. באהבת חסד [ט ג] כתב דיום ולילה תלוי

למה חוזרין וממשכנין? הרי שוב יהא על קטו-א המלווה להחזיר את המשכון למחרת, ואיזה תועלת יש לו בלקיחת המשכון.

ותרין רבי מאיר, בכך שנוטל המלווה את המשכון יש לו תועלת שלא תהא שביעית משמטתו, שאם היה משאירו אצל הלווה היה השביעית משמטתו.

ועוד תועלת יש למלווה בכך שנוטל את המשכון, שאם ימות הלווה יוכל להשאיר את המשכון אצלו, ולא יעשה המשכון כמטלטלין אצל בניו.

כי אילו היה משאיר את המשכון ביד הלווה, שוב לא היה יכול להוציא מיד בניו, דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב.

והשתא מקשינן לדרכי יוחנן, מהא דאמר רבי מאיר שחוזרים וממשכנים את הלווה כדי שלא יעשה מטלטלין אצל בני הלווה,

משמע מדבריו, טעמא שהמלווה קונה את המשכון, הוא רק היכא דהדר המלווה ומשכניה ללווה, שאז המשכון ביד המלווה, ולפיכך יכול לעכבו בידו אם ימות הלווה,

הא אם לא הדר המלווה ומשכניה, אלא השאיר את העבוט ביד הלווה, הרי אם מת הלווה, לא יוכל המלווה לקחת את המשכון מבניו של הלווה, מאחר שנעשה המשכון כמטלטלים אל בני הלווה, ומטלטלי דיתמי

תשיבנו לו, זו כסות יום שניתנה לחבול בלילה, ועל המלווה להחזירה ללווה שתהיה בידו עד בא השמש כי זו כסות של יום,

והא דכתיב "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש", זו כסות לילה שניתנה לחבול ביום⁽²⁶⁴⁾.

אמר רבי יוחנן: מלווה שמשכנו ללווה ומת הלווה, אין חיוב על המלווה להחזיר את העבוט בזמן שהיתומים צריכים להשתמש בו, אלא שומטו לעצמו מעל גבי בניו של הלווה.

והטעם לכך הוא, דהמלווה קונה את המשכון בשעה שמושכו בפעם הראשונה והרי הוא משועבד לו, אלא שהטילה התורה על המלווה להשיב את העבוט ללווה בזמן שהוא צריך לו, אבל אם מת לא הטילה עליו התורה להחזיר את העבוט לבניו.

מיתבי, אמר רבי מאיר: וכי מאחר שמן התורה ממשכנין את הלווה, למה מחזירין לו את העבוט כשהוא זקוק לו.

והרי יש לתמוה על קושית רבי מאיר, וכי מאי קשה ליה "למה מחזירין?", והרי רחמנא אמר שאפשר למשכן, אבל אם יזדקק הלווה למשכון, אהדר ליה,

אלא בהכרח, כך היה קשה לרבי מאיר: מאחר שמן התורה מחזירין את המשכון כשהלווה זקוק לו,

264. מבואר שהפסוק השב תשיב את העבוט כבא השמש נאמר על כסות לילה שעל המלווה להחזירה לקראת הלילה, והפסוק עד בא השמש תשיבנו לו מדבר בכסות יום שיש לו להשיב עד

בזמן קימתם ושכיבתם של בני אדם ולא בזמן השקיעה והזריחה, משום שהתורה אמרה ושכב בשלמתו וברכך, דמשמע שהמצווה להחזיר בשעה שהוא הולך לישון ולא בעת השקיעה.